

Valtioneuvostolle

PL 23

00023 Valtioneuvosto

- Asiat:
- 1) Lausunnonantajan asemaa koskeva hakemus
 - 2) Sukuseura Bihtožat ry:n lausunto saamelaiskäräjälain uudistamisesta

1. Hakemus lausunnonantajan aseman myöntämiseksi sukuseuralle Bihtožat ry saamelaisia koskevissa lainsäädäntö- ja hallintoasioissa

Saamelaisten omaehtoinen hallintojärjestelmä (lapinkyläjärjestelmä, siidaordnet) rakentui perhe- ja sukuyhteisöjen pohjalle. Oikeushistoriallinen asiakirjanäyttö (jäänneaineisto), jonka Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsätalouden tutkimus (2006) varsin seikkaperäisesti tuo esille, todistaa luotettavasti lapinkylien asukkaiden yksinomaisesta asuinpaikkojen (veromaa) perinnöllisestä omistuksesta ja asuinalueiden (lapinkylä) kollektiivisesta maankäytön hallinnasta.

Kun aineisto on syntynyt hallinto- ja oikeustoimien yhteydessä, on se niiden osalta **luotettavaa ns. jäännösaineistoa**.

...

Lapinkylän rajojen sisällä oleviin ”ei kenenkään” –maihin oli **yhteinen käyttöoikeus** (pyynti, niityt ym.) **vain oman lapinkylän asukkailla**.

...

Vuoden 1673 lapinplakaatti **kehotti** uudisasukkaita yleisesti muuttamaan Lapinmaahan ja ”raivaamaan ne asuinpaikat, jotka he katsovat sopiviksi ja joihin heille voidaan siinä tarkoituksessa antaa asukasoikeus”. Lappalaisten maa- ja metsätalouden tutkimus ei plakaatissa puhuttu lainkaan. Plakaatin yleisestä uudisasutuskehotuksesta huolimatta **lapinkylän alueelle aikova uudisasukas tarvitsi lapinkäräjillä uudisasutusluvan lapinkylältä** ja sen veromaan haltijalta, jonka etuja uudisasutus mahdollisesti koski.

...

Lupa uudistilaan evättiin vain harvoin, ja **vain harvoin lupa myönnettiin vastoin verosaamelaisen kantaa**.

...

Lapinveromaat olivat primaaristi haltijoidensa yksityisessä, perinnöllisessä omistuksessa. Lapinveromaan omistaminen edellytti lapinkylän asuinjäsenyyttä ja veronmaksua.

Oikeusministeriö (2006) Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet

Lapinkylän kyläkokous "sohppar" oli se oikeushallinnollinen instituutio, joka ratkaisi kylän asukkaiden keskinäiset eturistiriidat Tenobyn alueella aina vuoteen 1752 asti, johon asti pidettiin luetteloja lapinkyläisten isännistä Tenobyn ja Arrisbyn lapinkyläisten osalta (vrt. Aage Solbakk (2000) Kárásjoga historjá). Kyläkokousta johti lapinkylän isäntä "länsman", joka ratkoi myös yhdessä naapurina olevan lapinkylän isännän kanssa lapinkyläisten välisiä rajariitoja. Niinpä perimätiedon mukaan Avjovaaran ja Tenobyn lapinkyläisten rajariidan ratkomisen seurauksena molempien lapinkyläisten isännät saivat surmansa ja heidän ruumiinsa haudattiin Nuvvuksen kalmistoon. Norjalaiset tutkijat kaivoivat isäntien jäännökset haudoistaan 1900-luvun alussa ja sillä tiellä jäännökset vieläkin ovat.

Kihlakunnankäräjät ratkoivat jo 1600-luvulla pääsääntöisesti omistus- ja rajariidat sekä lapinveromaista että lapinkyläisten välillä.

Oikeusministeriö (2006) Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet

Tenon käräjien pöytäkirjat (1688) osoittavat, että Tenobyn lapinkylän oikeushallinto siirtyi jo 1600-luvulla pääsääntöisesti hallintovaltion oikeusjärjestyksen piiriin. Kun saamelaiset lapinkyläisten veromaiden asukkaat olivat jo ilmeisesti 1500-luvulta lähtien sukua keskenään Tenoby:n lapinkylässä (vrt. Aage Solbakk (2000) Kárásjoga historjá), niin kihlakunnankäräjät edusti toki puolueetonta oikeushallinnollista elintä. Maankäytön ja asumiseen perustuvan maanomistuksen suhteen oikeushallinnon siirtymisellä hallintovaltion toimeksi ei ollut vaikutusta.

Saamelaisten perinteinen suku- ja perhekohtaisten pyyntimaiden ja -vesien hallinta ja periytyminen siirtyivät myös kruunun oikeus- ja verokäytäntöön. Saamelaisten maata kutsuttiin perintömaaksi, viimeistään 1690-luvulta lähtien lapinveromaaksi. Kruunun vuodesta 1553 kantama lapinvero oli henkilökohtainen vero, jonka jokainen metsästäjän kykenevä saamelaismies maksoi periaatteessa korvauksena käyttämänsä lapinmaan käytöstä

...

Lapinkylille määrättiin vuoden 1695 verouudistuksessa **kollektiivinen vero**, mutta vero **kerättiin sekä saamelaisilta että uudisasukkailta edelleen henkilökohtaisesti. Tiluksiin ja karjaan sidottiin vain uudisasukkaiden verotus.** Uudisasukkaat nostettiin tässä saamelaisten rinnalle maanomistajina ja veronmaksajina ja he joutuivat maksamaan korkeamman veron kuin saamelaiset - vastoin vuoden 1673 plakaatin henkeä

...

Paikalliset tuomioistuimet ja virkamiehet pitivät saamelaisten veromaiden omistusta perintöluontoisena aina 1740-luvulle asti. (JOONA). Yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevaa maata alettiin kuitenkin lainsäädännössä (1683, 1734) pitää kruunun maana.

...

Lapinmaiden kihlakunnankäräjillä alettiin vuodesta 1744 noudattaa kantaa, että sekä lapinveromaat että niille ja muulle maalle Lapissa perustetut uudistilat olivat kruununluontoisia.

Oikeusministeriö (2006) Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet

Saamelaisten perheiden perinteisten asuinpaikkojen, veromaiden, omistussuhteet eivät muuttuneet Kamarikollegion, vuonna 1742 Kuusamon Haukiniemen uudistilan maanluonnosta käydyssä kiistassa antaman päätöksen nojallakaan, sillä kiista koski tilan maanluontoa, mutta ei maanomistussuhdetta, sillä mitään oikeustoimia maanomistussuhteiden muuttamiseksi ei valtionhallinnon toimesta tehty.

Tilojen toteaminen kruununluontoisiksi tarkoitti sitä, että pyyntiin perustuva tilan muodostamisen peruste tulkittiin valtionhallinnon toimesta maanviljelyyn ja karjanhoitoon perustuvaksi tilan muodostamisen perusteeksi myös jo olemassa olevien veromaiden osalta, sillä olivathan saamelaiset veromaiden asukkaatkin jo ryhtyneet harjoittamaan maanviljelyä ja karjanhoitoa pyynnin lisäksi.

Vuoden 1734 lain **maankaari ei hyväksynyt enää ylimuistoista nautintaa maanomistuksen perustaksi** jakamattomissa metsissä, jollaiseksi almenningiksi myös Lappi valtiovallan kannan mukaan nähtiin.

...

Vuonna 1749 annettu kuninkaallinen asutusreglementti ohjasi lapinmaiden asutustoimintaa ja käyttöä aina 1800-luvun jälkipuolelle. Kruunu määräsi entistäkin tiukemmin, lapinmaiden asutuksesta, elinkeinoista ja maiden omistuksesta. Plakaatin valmistelusta näkyy, että **ensisijainen metodi Lapin kehittämiseksi oli perustaa tiloja ja saada saamelaiset asumaan kiinteästi talonpoikien tapaan**. Tavoitteena oli nostaa saamelaiset köyhyydestä ja uhkaavasta perikadosta.

...

Inarin ja Utsjoen lapinkylissä kalastajasaamelaiset omistivat tultaessa 1800-luvulle niin ikään veromainaan pyyntimaitaan ja kalavesiään. Lapinvero perustui vanhan käytännön mukaisesti maiden käyttöön ja varallisuuteen. **Suvuilla ja perheillä olivat omat vakituiset vuosikierrossa olevat, rajapaikoin erotetut asuinpaikat, kalavedet ja pyyntimaat, joista voitiin käydä kauppaa ja jotka olivat perinnöllisiä**. Utsjoella kalastuksen runkona oli Tenojoki yksityisine pyyntipaikkoineen.

...

Lapinveromaat jäivät 1740-luvulta lähtien pois oikeuskäytännöstä, hallinnosta ja lainsäädännöstä lukuun ottamatta Inaria ja Utsjokea, joissa lapinveromaita muutettiin kalastus- ja uudistiloiksi pitkälle 1800-luvulle. **Saamelaisten oikeusaseman kannalta oli keskeistä, ettei veromaita heiltä otettu pois**, vain niiden status muuttui kun ne mukautettiin kruunun uudistilakäytäntöön.

Oikeusministeriö (2006) Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet

Korkeimman oikeuden 2197/1993 asiakirjanäytöksi hyväksymistä asiakirjoista (talonkirjat ja niihin rinnastettavat katselmuspöytäkirjat) käy ilmi, että perheillä oli yksityisessä omistuksessa vuosikiertoon liittyviä kesä- ja talvipaikkoja (lägenhet). Suvun perheiden kyläyhteisöillä (esim. fiskare läge) saattoi olla perheiden yhteisiä asuinpaikkakohtaisia pyyntipaikkoja, kuten kalavesiä ja nimettyjä porojen laiduntamispaikkoja yhteisinä "gemensam med byamännens". Perheillä saattoi olla lisäksi asuinpaikkakohtainen osuus lapinkylän (asuinalue) yhteiseen pyyntipaikkaan, kuten esim. Outakoski tvärrpata.

Lapinveroa maksaneet kalastajasaamelaiset siirtyivät näin suureksi osaksi uudisasukkaiksi. Inarin ja Utsjoen Lapinmaissa – 1800-luvun lopulta lähtien pitäjissä - säilyi koko 1800-luvun vanha kollektiivinen lapinvero, jonka maksamiseen osallistuivat yhteisvastuullisesti sekä jatkuvasti vähenevät kalastajasaamelaiset, uudistilalliset (suurin osa kalastajasaamelaisia) että porosaamelaiset. **Kalastajasaamelaiset maksoivat vero-osuutensa perinteiseen tapaan varallisuutensa,**

omaisuutensa ja kalastuksensa mukaan, uudistilalliset manttaaliensa mukaan ja porosaamelaiset porokarjojensa mukaan. Uudistilalliset saivat vapaavuodet myös lapinveron maksusta. Lapinvero, jonka maksajat vähenivät vähenemistään, lakkautettiin vuonna 1924. Oikeusministeriö (2006) Lapinmaan maa- ja metsätalouden oikeudet

Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsätalouden oikeudet-tutkimuksessa käytetty ilmaisu "Saamelaisten perinteinen suku- ja perhekohtaisten pyyntimaiden ja -vesien hallinta ja periytyminen siirtyivät myös kruunun oikeus- ja verokäytäntöön." todistaa yksiselitteisesti sukujen ja perheiden asemasta lapinkylien hallinnossa. Siitä syystä katsomme Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsätalouden oikeudet tutkimuksen olevan riittävä osoitus sukukohtaisen lausunnonantajan asemamme perusteena.

2. Sukuseura Bihtožat ry:n lausunto saamelaiskäräjälain uudistamisesta

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (Kp-sopimus) sisältämät ehdottomat oikeudet estävät valtioita kieltämästä vähemmistöiltä oikeutta nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

27 artikla

Niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva KANSAINVÄLINEN YLEISSOPIMUS 8/1976

Niinpä kielivähemmistöjen, ruotsinkielisiä lukuunottamatta, oikeus ylläpitää kieltään ja kulttuuriaan on turvattu Suomen perustuslain 17 §:n määräyksellä.

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla. PL 17 §

Kun perustuslain 17 §:n määräys perustuu kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan sopimukseen eikä alkuperäiskansojen oikeuksia koskeviin sopimuksiin tai julistuksiin, niin määräys, jossa saamelaisten alkuperäiskansa-aseman vihjataan olevan saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevien kansalaisoikeuksien perusteena, on epärehellinen ja harhaanjohtava. Käsityksemme mukaan harhaanjohtava perustuslain 17 §:n säännös tulee korjata.

Kaikkien tämän yleissopimuksen sopimusvaltioiden, mukaan lukien ne valtiot, jotka ovat vastuussa itsemääräämisoikeutta vailla olevien alueiden ja huoltohallintoalueiden hallinnosta, tulee edistää kansojen itsemääräämisoikeuden toteuttamista ja kunnioittaa tätä oikeutta Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan määräysten mukaisesti. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva KANSAINVÄLINEN YLEISSOPIMUS 8/1976

Niin ikään saamelaiskäräjälaki perustuu kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan sopimukseen eikä alkuperäiskansojen oikeuksia koskeviin sopimuksiin tai julistuksiin. Siitä syystä saamelaiskäräjälaki tulee korjata vastaamaan lain perusteita jättämällä saamelaiskäräjälaista pois kaikki määräykset, jotka viittaavat alkuperäiskansaoikeuksiin.

Saamelaiset on kansainvälisesti tunnustettu Euroopan unionin alueen ainoaksi alkuperäiskansaksi. Relevanttia perustuslaillista alkuperäiskansan asemaa Suomen valtio ei ole kuitenkaan suostunut saamelaisille turvaamaan.

Saamelaiset ovat Suomen ja Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Saamelaiset täyttävät kaikki ILO 169 -sopimukseen kirjatut alkuperäiskansan tunnusmerkit. He elävät yhä samoilla alueilla kuin aikana jolloin Norjan, Ruotsin ja Suomen nykyiset valtionrajat määritettiin. He ovat säilyttäneet useita omia sosiaalisia, taloudellisia, kulttuurisia ja poliittisia instituutioitaan, ja he pitävät itse itseään alkuperäiskansana. Saamelaisten oikeudellisesta asemasta alkuperäiskansana säädetään tarkemmin Suomen perustuslaissa.
YK-liitto, tiedote

YK-liiton saamelaisia koskevassa tiedotteessa kerrotaan saamelaisten oikeudellisesta asemasta säädetyn Suomen perustuslaissa. Tällaisen virheellisen tiedon levittäminen on haitaksi saamelaisten perustuslaillisen oikeusaseman ratkaisemiselle.

Suomen perustuslaissa saamelaisten alkuperäiskansa-asemaa ei ole tunnustettu. Mikäli saamelaisten alkuperäiskansa-asemaa ei perustuslain säännöksellä tunnusteta, niin käsityksemme mukaan saamelaiset tulee tunnustaa ja määritellä kansalaisiksi alkuperäiskansa-aseman perusteella kansalaisuuslakiin 16.5.2003/359 tehtävällä muutoksella.

Kun saamelaisilla tulee olla kuitenkin perustuslaillinen asema, niin oikeudellisen aseman tulee olla relevantti ILO:n kansainvälisen alkuperäiskansasopimuksen ja YK:n julistuksen suhteen. ILO:n alkuperäiskansasopimus nro 169 (1991) samoin kuin myös YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva julistus (2007) painottavat asumiseen perustuvia oikeuksia, asuinpaikkaa (veromaa) ja asuinalueita (lapinkylä) koskevia omistus- ja hallintaoikeuksia, perustavanlaatuisina ihmisoikeuksina. Siitä seuraa, että perustuslain 15 § tulee korjata saamelaisten osalta vastaamaan näitä ihmisoikeuksia.

Asian lainsäädännölliseksi järjestämiseksi on Vihervuoren selvityksestä lähtien kehitelty ratkaisumallia, jossa saamelaisten maankäyttö ja erityisesti poronhoito perustuisivat käyttöoikeusratkaisuille ja yhteishallinnolle, kun taas **veromaita tai Lapinkylä koskevat yksityisoikeudelliset vaatimukset** tulisivat erikseen selvitettäväksi muussa menettelyssä. Oikeusministeri Leena Luhtanen, 24.10.2006 Puheenvuoro Lapin maa- ja metsätalouden tutkimuksen julkistamistilaisuudessa

Saamelaisten oikeudellisen alkuperäiskansa-aseman tunnustaminen kansainvälisten sopimusten mukaisesti edellyttää saamelaiskäräjälain kokonaisvaltaista uudistamista, eikä vain näennäistä uudistamista kielen sinänsä ja kulttuurin sinänsä puitteissa.

Ei voi olla niin, että alkuperäiskansa-asema voidaan ilmaista perustuslaillisena terminä ilman reaalista oikeudellista merkitystä, niin kuin se nykyisessä perustuslaissa on ilmaistu. Ei voi olla niin, että kieltä ja kulttuuria koskevat oikeudet olisivat saamelaisille alkuperäiskansaoikeuksia ja muille ryhmille, kuten romaneille ja kuulovammaisille, kansalaisyhteiskunnallisia.

Utsjoella 28.2.2018

Sukuseura Bihtožat ry:n puolesta

Olavi Porsanger, puheenjohtaja

Osoite: Tenontie 7900, 99980 Utsjoki